

УДК 338.48

А.Г. Захаріна

викладач
Класичний приватний університет**ВИЗНАЧЕННЯ СУТНОСТІ ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ КРУЇЗНОГО ТУРИЗМУ**

Визначено сутність круїзного туризму, виявлено учасників економічних відносин у круїзному туризмі: надавач туристичної послуги, споживач та держава; охарактеризовано суб'єкти туристичної діяльності та характерні відмінності останніх; описано відносини учасників суб'єктів туризму. У статті розглянуто класифікацію засобів водних пасажирських перевезень, розкрито особливості круїзного туризму, досліджено сучасні напрями круїзних турів.

Ключові слова: сутність круїзного туризму, суб'єкти туристичної діяльності, надавач, споживач, турист, держава, туристичний продукт, послуга, засоби водних пасажирських перевезень, види круїзного туризму.

I. Вступ

Для нашого дослідження є важливим визначення сутності поняття "круїзний туризм". Круїзний туризм є порівняно новим видом туризму, який розвивається стрімкими темпами. Наша держава володіє ресурсним потенціалом для розвитку круїзного туризму. Разом з тим в Україні для визначення особливостей організації круїзного туризму потрібно звернути увагу на такі проблеми, як: послуги, які надаються під час круїзу, класифікацію засобів транспортування туристів та особливостей споживача туристичної послуги.

II. Постановка завдання

Мета статті – визначити сутність круїзного туризму та дослідити особливості цього виду туризму.

III. Результати

Туризм розглядається як економічна категорія [1] та є великою економічною системою з різноманітними зв'язками між окремими елементами у межах як економіки окремої країни, так і національної економіки зі світовим господарством у цілому [2, с. 8].

Науковці визначають поняття "туризм": як галузь економіки, яка містить у собі діяльність туристичних організаторів, агентів і посередників (М.І. Кабушкін) [8]; як велику міжгалузеву систему, окремі елементи якої перебувають у тісній взаємозалежності один з одним (З.М. Горбильова) [6]; як економічну діяльність, яка пов'язана із обслуговуванням людей, які тимчасово перебувають поза місцем постійного проживання (В.Ф. Кифяк) [7].

Враховуючи всі складові поняття "туризм", необхідно зазначити, що вони мають специфіку при застосуванні до окремих видів туризму.

На нашу думку, у понятті "туризм" закладені: туристичні потреби та мотивація споживачів, особливості перебування туристів поза постійним місцем проживання, економічні відносини, що складаються між тури-

стами та виробниками товарів і послуг, взаємодія сфери туризму з природними ресурсами, територією, економічною сферою. Таким чином, можна зробити висновок, що єдиного підходу до визначення поняття "туризм" не існує.

Туризм розглядається нами як складна, взаємопов'язана система, яка характеризується економічними відносинами надавачів туристичних послуг та споживачів – туристів, діяльність яких регулюється нормативно-правою базою держави, міжнародними організаціями та органами управління окремого взятого елемента цієї системи.

Ключ до успіху сучасного круїзного бізнесу полягає в здатності адаптуватися до вимог ринку, які включають у себе неофіційні обіди, різноманітне меню, 24-годинне харчування, численні магазини на борту тощо. Ряд супутніх послуг приваблює клієнтів із різним доходом.

На думку А.Б. Бабкіна, "круїзний туризм належить до спеціальних видів туризму, оскільки є досить трудомістким, капіталомістким видом туризму, що поєднує в собі кілька видів туризму – рекреаційний, спортивний, лікувально-оздоровчий, пізнавальний" [3, с. 80].

Так, автори "Туристського словника-довідника" визначають поняття "круїз" "як туристську поїздку з використанням транспортних засобів (як правило, водних) не тільки для перевезення, але й як засобів розміщення, харчування та обслуговування. У туристській практиці реалізується програма круїзів на морських і річкових маршрутах" [14].

Науковець А.В. Бабкін зазначає, що "під круїзом слід розуміти подорож на водних видах транспорту, що включає берегові екскурсії, огляд визначних пам'яток портових міст, а також різноманітні розваги на борту морських та річкових лайнерів" [3, с. 80].

На нашу думку, у понятті "круїзний туризм" вкладено набагато більше особливостей, які потребують подальшого дослідження. Розуміння сутності круїзного туризму надасть

можливість глибше дослідити особливості та специфічні риси розвитку цього виду туризму.

Круїзний туризм розглядається нами як вид туризму, який характеризується економічними відносинами суб'єктів діяльності: надавача турпослуги, який представлений туристичним підприємством, що володіє рядом необхідних засобів для створення та реалізації турпослуги – круїзу, та супутніх установ, які обслуговують туристичну сферу; споживачем турпослуги та державним апаратом, який регулює діяльність надавача та споживача нормативно-правою базою, міжнародними актами та під впливом міжнародних організацій.

Враховуючи, що надавачами туристичних послуг виступають туристичні оператори та туристичні агентства, які, згідно з Класифікатором видів економічної діяльності, здійснюють туристичну діяльність, а споживачем у туризмі – турист, вважаємо за необхідне розглянути сутність цих категорій.

Надавачами туристичних послуг виступають суб'єкти туристичної діяльності: туристичні оператори та туристичні агентства. Згідно з КВЕД, туристична діяльність належить до секції "N – діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування". Відомо, що, згідно з національним класифікатором України, діяльність туристичних агентств, туристичних операторів, надання інших послуг із бронювання та пов'язана з цим діяльність належить до розділу 79 КВЕД України. Згідно з цим документом, код 79.1 поділяється на два види: діяльність туристичних агентств (код 79.11) та туристичних операторів (код 79.12) [10]. Така класифікація чітко розмежовує діяльність суб'єктів туристичної діяльності, що пояснюється специфікою їхньої діяльності та організаційно-правовою формою.

Сутність відносин учасників, які виникають при здійсненні туристичної діяльності та реалізації туристичних послуг, регулюється чинним законодавством. Надавачі туристичних послуг представлені суб'єктами, які здійснюють туристичну діяльність та іншими суб'єктами діяльності, які можуть бути як фізичними, так і юридичними особами.

Як вказано у Законі України "Про туризм" (2003 р.), "туристичний продукт – це попередньо розроблений комплекс туристичних послуг, який поєднує не менше ніж дві такі послуги, що реалізується або пропонується для реалізації за визначеною ціною, до складу якого входять послуги перевезення, послуги розміщення й інші туристичні послуги, не пов'язані з перевезенням і розміщенням (послуги з організації відвідувань об'єктів культури, відпочинку та розваг, реалізації сувенірної продукції тощо)" [11].

Зважаючи на те, що місцем постійного проживання та перебування туристів під час круїзу виступає водний транспорт, слід, поперше, розглянути перевізника. Для розуміння особливостей круїзного туризму у туристичній діяльності потрібно звернутися до класифікації водного транспорту з економічної точки зору.

Водний транспорт розподіляється на річковий та морський пасажирський транспорт. КВЕД України розподіляє водний транспорт на пасажирський та вантажний морський, річковий транспорт.

Особливістю круїзного туризму є таке: транспортний засіб бере безпосередню участь в обслуговуванні туристів під час здійснення круїзу, крім того, цей транспортний засіб виступає не тільки засобом переміщення туристів з однієї точки туристичного маршруту в іншу, а й місцем проживання, харчування, оздоровлення, освіти, отримання розваг туристом. Водний вид транспорту у круїзному туризмі виступає базисним елементом туристичного продукту, тому що під час круїзу туриста не тільки транспортують, а й надають повний спектр додаткових послуг.

Круїзний туризм поділяється на морський та річковий (рис.). При розробці турпродукту туроператор має враховувати природні ресурси місцевості, тому що від водних ресурсів буде залежати різновид круїзу. Безперечно, засіб перевезення туристів має бути обладнаний та спроектований згідно з уподобаннями споживача, щоб залишатися конкурентоспроможним за умов ринкової економіки.

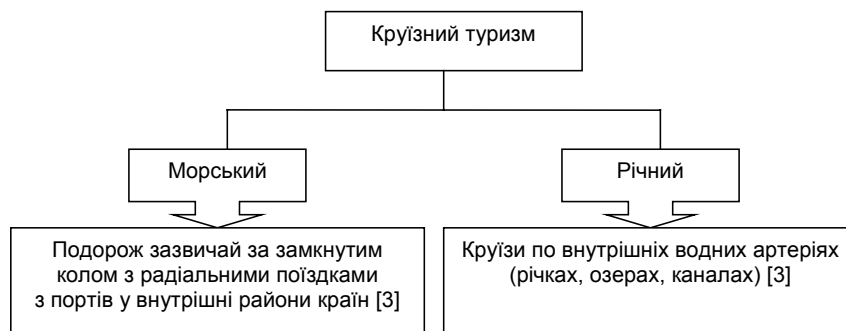

Рис. Види туристичних круїзів за характеристикою водного простору

Морський круїз – це подорож зазвичай за замкнутим колом з радіальними поїздками з портів у внутрішні райони країн [3]. Річний круїз – це круїзи по внутрішніх водних артеріях (річках, озерах, каналах) [3].

У працях науковців М.Б. Біржакова, В.І. Нікіфорова та Х.Й. Роглева розглянута класифікація засобів водного пасажирського транспорту. Характеризуючи водний транспорт для перевезення туристів, необхідно мати чітке уявлення про розподіл суден. Засоби перевезення відрізняються за рядом ознак, тому є важливим надати класифікацію засобам пасажирських перевезень. Пасажирські лайнери регулярних ліній перевезення у межах прибережних територіальних вод держави [4]; пасажирські лайнери регулярних ліній міжнародних рейсів здійснюють міжнародні рейси між портами різних держав або між портами однієї держави, але із заходом у порт іноземної держави [4]; круїзні судна (cruises ships) здійснюють 5–15-денні та більш тривалі рейси із заходом у кілька портів різних держав та з короткочасною (1–2 дні) зупинкою [4]; високошвидкісні суди (fast ferry) використовуються для пасажирських поромних перевезень – на повітряній подушці, катамарані, судах на підводних крилах; парусні судна, у тому числі навчальні й екскурсійні [4].

Потрібно зазначити, що інші суб'єкти діяльності – перевізник (транспортна галузь), заклади харчування, розміщення туристів, страхові компанії – безпосередньо беруть участь в обслуговуванні туристів та задовольняють потреби споживача-туриста. Всі ці суб'єкти діяльності впливають на формування туристичного продукту. До суб'єктів діяльності, які задовольняють потреби туриста, належать також інші організації, які взаємодіють з туроператорами й турагентами. Для розуміння основ діяльності туристичних підприємств не-

обхідно звернутися до нормативних документів держави.

КВЕД відносить заклади відпочинку та розваг до секції R “Діяльність у сфері спорту, організування відпочинку та розваг”, яка, у свою чергу, включає такі види економічної діяльності: “Організування відпочинку та розваг” (93.2). Таким чином, організатори відпочинку та розваг опосередковано надають туристичні послуги.

Діяльність фізичних осіб, зайнятих у наданні туристичних послуг, також спрямована на задоволення потреб споживача. Це зумовлено тим, що послуги із надання екскурсії, перекладу, тренування або супроводу споживач отримує шляхом замовлення даних послуг або через туристичне підприємство, або самостійно у фізичних та юридичних осіб.

Для того, щоб послуга була реалізована, має бути споживач. Споживачем туристичних послуг виступає турист. Згідно з чинним законодавством, турист – це особа, яка здійснює подорож по Україні або до іншої країни з метою, незабороненою законом країни перебування, на термін від 24 годин до одного року без здійснення будь-якої оплачуваної діяльності та із зобов'язанням залишити країну або місце перебування в зазначений термін [11].

З метою кращого розуміння класифікації споживачів, їхніх потреб та особливостей необхідно надати характеристику того, що споживачам будуть надавати. У туристичній діяльності споживачі отримують туристичний продукт. Повертаючись до споживачів турпродукту, можна підкреслити, що тільки в разі детального розгляду та вивчення мотивації туристів й основних критеріїв покупців, можна охарактеризувати формування попиту в туристичній індустрії. Дані Європейського круїзного об'єднання свідчать про зростаючий попит на круїзи (див. табл.).

Таблиця

Динаміка кількості пасажирів круїзного туризму, млн [14, с. 11]

Регіон плавання	Роки					
	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Північна Америка	10,38	10,45	10,29	10,40	10,78	11,52
Європа	3,44	4,05	4,46	5,00	5,57	6,18
Інші регіони	1,29	1,37	1,45	2,18	2,40	2,91
Всього	15,11	15,87	15,87	17,58	18,75	20,61

Відповідно до методики Всесвітньої туристської організації (ЮНВТО), мотивація туристичних подорожей відрізняється між собою. Більшість іноземних туристів подорожує з метою отримання відпочинку та розваг, але ділові поїздки, конгресний, етнічний та освітній туризм стрімко розвиваються.

Вподобання туриста щодо транспортного засобу може впливати на остаточне рішення у виборі туристичної подорожі. Надання переваги споживачем, наприклад, водному транспорту, надасть можливість формувати туристичний продукт у розрахунку тільки на даного туриста.

Купівельна спроможність є дуже важливим чинником. П.Р. Пуцентейло зазначає, що вартість туристичної поїздки не повинна перевищувати платоспроможний рівень, тому що пропонований турпродукт залишиться невикористаним [12]. Н.Є. Кудла наводить класифікацію груп споживачів, поділяючи останніх на три групи: споживачі з низьким, середнім та високим рівнем доходу [9].

Враховуючи високу вартість круїзів, можна зробити висновок, що споживачем цього виду туризму буде споживач з високим рівнем доходу. Потрібно підкреслити, що

дохід споживача відіграє в туризмі вагому роль. Це пов'язано з тим, що турист обирає рівень туристського обслуговування та вид подорожі, виходячи з вартості та своїх матеріальних можливостей.

Узагальнюючи праці науковців, до чинників попиту можна віднести: ціну, доходи споживачів, ціни комплементарних і замінних благ, сподівання зміни ринкової ситуації, смаки і переваги покупців, чисельність населення і його структуру, престижність туристичного відпочинку, наявність вільного часу тощо.

Науковці П.Ф. Коваль, Н.О. Алешугіна, Г.П. Андреева, О.О. Зеленська, Т.В. Григор'єва, О.Г. Пархоменко, В.Б. Дудко, М.О. Михайловський, С.І. Бондар у своїх працях визначають переваги та недоліки водних видів транспорту (морського, річкового) в обслуговуванні туристичних перевезень [5].

Круїзний туризм характеризується вмілим поєднанням різнопланових потреб споживача, що є дуже важливим на конкурентному ринку. Можна зазначити, що експедиційні круїзи на криголамах вздовж Антарктиди є специфічним підвидом круїзного туризму. Ці круїзи користуються попитом, що підтверджує попереднє бронювання туру на рік вперед.

Керівникам компаній пропонуються корпоративні круїзи та тренінги, семінари для працівників, що надасть можливість вирішувати ділові питання в екзотичній місцевості. Таким чином, споживачем виступає турист, але з потребами не тільки в розвагах, відпочинку, оздоровленні, а й в налагодженні зв'язків з колегами та партнерами по бізнесу. Туристичне підприємство, розробляючи такий турпродукт, враховує потреби цієї категорії споживачів: фітнес-зали, тренажерні зали, басейни, м'які зали, здорова й органічна їжа на борту. Діяльність туристичного підприємства спрямована на вивчення потреб споживача та на подальшу розробку потрібного турпродукту.

Серед морських круїзів виділяються: кругосвітні, прибережні, експедиційні круїзи та трансатлантичні переходи. Тривалість кругосвітньої круїзу становить від шести місяців і більше. Особливістю цього виду круїзу є висока вартість путівки, яка пов'язана з довготривалим терміном перебування на борту.

Вадою прибережних круїзів є те, що подорож здійснюється по водах, прилеглих до берегів основних материків. Подорожуючи на трансатлантичних круїзах здійснюють перехід через Атлантику (3000 миль/4800 км) на пасажирському кораблі. Під час експедиційного круїзу здійснюється подорож у малодоступні місця: акваторію Північного Льодовитого океану, райони Північного Полярного кола, Антарктичного півострова, Фолклендських островів або Південної Георгії або Меланезії.

Безпека споживача-туриста виступає важливою та невід'ємною складовою менеджменту туристичної фірми. Підвищення рівня безпеки туристів надасть змогу зберегти стан здоров'я мандрівників та створити більш впевнений облік іміджу компаніям туристичної галузі.

Наступною складовою круїзного туризму є регулювання держави та міжнародних організацій круїзного туризму. Держава країни має безпосередній вплив на розвиток круїзного туризму. Існує ряд міжнародних організацій, які об'єднуються з метою розвивати круїзний бізнес по всьому світу. Основними організаціями виступають: Cruise Lines International Association (CLIA) – Міжнародна круїзна асоціація; European Cruise Council (ECC) – Європейське круїзне об'єднання, Association of Cruise Experts (ACE) – Асоціація експертів з круїзної справи, The Passenger Shipping Association (PSA) – Об'єднання пасажирів водного транспорту. Ці організації співпрацюють між собою та постійно вдосконалюють круїзний туризм.

IV. Висновки

Сутність круїзного туризму полягає в тісному економічному зв'язку суб'єктів туристичної діяльності – надавача, споживача туристичної послуги та державного регулювання цієї галузі. Подальше дослідження полягає у виявленні різноманітних видів та підвидів круїзного туризму, що сприятиме чіткому розумінню сучасного стану потреб споживача та можливостей круїзної компанії. Крім того, напрями вдосконалення регулювання туристичної галузі з боку держави, вимагатимуть подальшого дослідження.

Список використаної літератури

1. Азар В.И. Экономика и организация туризма / В.И. Азар. – М.: Экономика, 1972. – 182 с.
2. Александрова А.Ю. Международный туризм: учеб. пособ. для вузов / А.Ю. Александрова. – М.: Аспект Пресс, 2001. – 470 с.
3. Бабкин А.В. Специальные виды туризма: учеб. пособ. / А.В. Бабкин. – Ростов н/Д: Советский спорт, 2008. – 208 с.
4. Биржаков М.Б. Индустрия туризма: перевозки / М.Б. Биржаков, В.И. Никифоров. – 3-е изд., перераб. и доп. – СПб.: Герда, 2007. – 528 с.
5. В'їзний туризм: навч. посіб. / [П.Ф. Коваль, Н.О. Алешугіна, Г.П. Андреева та ін.]. – Ніжин: Вид-во Лук'яненко В.В., 2010. – 304 с.
6. Горбылева З.М. Экономика туризма: учеб. пособ. / З.М. Горбылева. – Минск: БГЭУ, 2004. – 478 с.
7. Кифяк В.Ф. Организация туристической деятельности в Украине / В.Ф. Кифяк. – Чернівці: Книги-XXI, 2003. – 300 с.

8. Колосінська М.І. Дослідження теоретичних підходів до визначення категорії "туризм" / М.І. Колосінська // Економіка. Управління. Інновації – 2011. – № 2 (6). – С. 135–143.
9. Кудла Н.Є. Менеджмент туристичного підприємства : навч. посіб. / Н.Є. Кудла. – К. : Знання, 2012. – 343 с.
10. Національний класифікатор України. Класифікація видів економічної діяльності – КВЕД ДК 009:2010 чинний від 01.01.2012 р.
11. Про туризм : Закон України від 18.11.2003 р. № 1282-IV // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 13. – С. 180.
12. Пуцентейло П.Р. Економіка і організація туристично-готельного підприємства : навч. посіб. / П.Р. Пуцентейло/. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
13. Федорченко В.К. Словник-довідник туристських термінів / В.К. Федорченко, І.М. Мініч. – К. : Дніпро, 2000. – 156 с.
14. European Cruise Council Report 2012–2013. – С. 84.

Стаття надійшла до редакції 22.05.2013.

Захарина А.Г. Определение сущности и особенностей круизного туризма

В статье дано определение круизного туризма, выявлены участники экономических отношений в круизном туризме: поставщик туристической услуги, потребитель и государство; охарактеризованы субъекты туристической деятельности и характерные отличия последних; описаны взаимоотношения участников субъектов туризма. В статье рассмотрена классификация средств водных пассажирских перевозок, раскрыты особенности круизного туризма, исследованы современные направления круизных туров.

Ключевые слова: круизный туризм, субъекты туристической деятельности, поставщик, потребитель, турист, государство, туристический продукт, услуга, средства водных пассажирских перевозок, виды круизного туризма.

Zakharina A. Definition of the essence and characteristics of cruise tourism

The article provides a definition of cruise tourism. The author of the article identified economic agents in the cruise tourism – tourism service providers, consumers and the government. Described and characterized the subjects of tourism activity in the article. Mutual relations are revealed of participant's tourism stakeholders. In this article the classification of water passenger transport provided: passenger liners regular lines coastal voyages and of international flights, cruise ships, ferries, courts for transportation of special categories of passengers, fast ferries, yachts (sailing, motor and other types), special excursion vessel, marine floating hotels (boatels). Provided determination sea and river cruises.

The author cleared up the peculiarities of the cruise tourism. The article deals with the consumer needs of cruise tourism peculiarities. The features of expeditionary cruises on icebreakers along Antarctica are identified also consumers pre-ordered tours for the year ahead. Modern trends cruise tours are depicted. It was found out that executives go in corporate cruises and training seminars for employees, which will enable to solve business issues in an exotic location. Thus, consumer is the tourist, but needs not only in entertainment, recreation, health improvement, but also in communication with colleagues and business partners. Among sea cruises author identifies voyage around the world, coastal expeditionary cruises and transatlantic crossings. Duration voyage around the world cruise set for 6 months or more. It was found out peculiarity of this subspecies cruise, as the high the cost of tour is associated with long-term staying on board. Determined international organizations and revealed the necessity of state regulation of cruise tourism. The author noted that the government of the country has a direct impact on cruise tourism development. Major international organizations are combined to develop cruise business around the world, presented in the article.

Key words: cruise tourism, tourism agents, suppliers, consumers, tourists, government, tourism product, a service, means water passenger transport, types of cruise tourism.